

DIMENZIJE LIČNOSTI I RELIGIOZNOST KAO PREDIKTORI SOCIOSEKSUALNOSTI KOD ŽENA I MUŠKARACA

Igor KARDUM, Asmir GRAČANIN, Jasna HUDEK-KNEŽEVIĆ
Filozofski fakultet, Rijeka

UDK: [316:2]:613.88

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 22. 1. 2008.

Na 316 sudionika i 332 sudionice ispitan je odnos dimenzija ličnosti petofaktorskoga modela i religioznosti sa socioseksualnosti. Taj je odnos ispitan nizom hijerarhijskih regresijskih analiza, posebno na uzorcima muškaraca i žena. Kao kriterijske varijable uzeti su pojedini pokazatelji socioseksualnosti i ukupan rezultat na Upitniku socioseksualne orijentacije, dok su kao prediktorske varijable u prvom koraku uzete dimenzije ličnosti petofaktorskoga modela, u drugom koraku stupanj religioznosti, a u trećem interakcija dimenzija ličnosti i religioznosti. Općenito, dobiveni rezultati pokazuju da dimenzije ličnosti i religioznost bolje predviđaju socioseksualnost žena nego muškaraca. Kod muškaraca viša je socioseksualnost prije svega povezana s višom ekstraverzijom, a u manjoj mjeri s nižom ugodnosti i savjesnosti. Ove su dimenzije ličnosti naj snažniji prediktori socioseksualnosti i kod žena, međutim, kod njih socioseksualnost dodatno predviđaju religioznost i interakcija dimenzija ličnosti i religioznosti. Religioznije žene restriktivnije su u socioseksualnosti, a religioznost inhibitorno djeluje i na socioseksualnost ekstravertiranijih i emocionalno nestabilnijih ispitanica. Rezultati su komentirani u kontekstu nekih evolucijom oblikovanih psiholoških mehanizama koji djeluju na seksualno ponašanje.

Ključne riječi: dimenzije ličnosti, socioseksualnost, religioznost

Igor Kardum, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet,
Odsjek za psihologiju, S. Krautzeka b.b. – Kampus,
51 000 Rijeka, Hrvatska.
E-mail: kardum@ffri.hr

UVOD

Za evolucijsku su teoriju ličnosti individualne razlike u seksualnosti od velike važnosti. Zbog svoje uske povezanosti s reprodukcijom, individualne razlike u seksualnosti često su cilj djelovanja prirodne i seksualne selekcije, pa utječu na oblikovanje adaptivnih mehanizama za rješavanje problema vezanih uz odabir i zadržavanje partnera (Schmitt i Buss, 2000.).

Socioseksualna orijentacija ili socioseksualnost osobina je ličnosti koja proizlazi iz evolucijske teorije, a odnosi se na važan aspekt ljudskoga seksualnog ponašanja – na interindividualne razlike u spremnosti da uđu u seksualne odnose bez prethodnoga emocionalnog vezivanja, bliskosti i predanosti drugoj osobi (Snyder i sur., 1986.). Osobe kojima je potrebno relativno više vremena, vezanosti, predanosti vezi i bliskosti s heteroseksualnim partnerom prije no što su spremne s njime ući u seksualni odnos označuju se kao restriktivne, dok se one koji zahtijevaju manje vremena, vezanosti, predanosti i bliskosti označuju kao nerestriktivne.

Spolne razlike u sklonosti seksualnim aktivnostima bez emocionalnoga vezivanja s partnerom i ulaganja u potomstvo posljedica su selekcijskih pritisaka s kojima su se žene i muškarci susretali tijekom evolucijske prošlosti (Trivers, 1972.). S obzirom na to da je kod muškaraca minimalna moguća količina roditeljskog ulaganja u potomstvo manja nego kod žena te da je njihov potencijalni maksimalni reproduktivni uspjeh veći, oni su u odnosu na žene skloniji seksualnim aktivnostima bez emocionalnoga vezivanja uz partnera i ulaganja u potomstvo, odnosno skloniji su tzv. usputnom seksu (Buss i Schmitt, 1993.; Schmitt i Buss, 2000.). Takve su spolne razlike prisutne kod većine sisavaca i manifestiraju se kao dvije reproduktivne strategije – kratkoročna i dugoročna (Buss i Schmitt, 1993.). Međutim, zanimljivo je da se kod ljudi razlike među spolovima u sklonosti prema usputnom seksu kreću oko jedne standardne devijacije te da je varijabilitet unutar spolova znatno veći od onoga između spolova (Snyder i sur., 1986.).

U zadnje vrijeme najčešća mjera socioseksualnosti jest Upitnik socioseksualne orijentacije (*Sociosexual Orientation Inventory* – SOI, Simpson i Gangestad, 1991.a). Osobe s višim rezultatom na tom upitniku karakterizira tzv. nerestriktivna socioseksualna orijentacija, odnosno one u većoj mjeri izvještavaju o seksualnim odnosima s više od jednoga partnera u zadnjih godinu dana, predviđaju veći broj partnera s kojima će ostvariti seksualni odnos u bliskoj budućnosti, imaju veći broj usputnih, kratkotrajnih seksualnih odnosa, češće maštaju o spolnom odnosu s nekim tko nije njihov trenutačni partner i imaju popustljivije stavove prema sudjelovanju u spolnim odnosima bez emocionalnoga vezivanja. Početna ispitivanja konvergentne valjanosti ovog upitnika (Simpson i Gangestad,

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

1991.a) pokazala su da je nerestriktivna seksualna orijentacija negativno povezana s vremenom provedenim u heteroseksualnoj vezi prije prvoga spolnog odnosa. Nadalje, nerestriktivne osobe izražavaju veću spremnost za spolne odnose s više od jednoga partnera tijekom istoga razdoblja (Seal i sur., 1994.), a njihove heteroseksualne veze, bez obzira na dužinu, karakterizira manji stupanj predanosti, ulaganja, ljubavi i ovisnosti o partneru (Simpson i Gangestad, 1991.a). S druge strane, seksualno restriktivniji pojedinci značajno su više intrinzično motivirani za uspostavljanje i održavanje romantičnih veza, a obilježava ih i veća potreba za intimnošću i dijeljenjem zadovoljstva s partnerom (Jones, 1998.). Nerestriktivne žene češće izvještavaju o seksualnim odnosima s dvjema osobama unutar 24 sata i stupanju u seksualne odnose istoga dana kada su upoznale partnera. Također, one češće ostaju trudne prije braka i češće se upuštaju u seksualne odnose nakon konzumacije alkohola. Nerestriktivni muškarci i žene češće seksualno varaju trenutačnoga partnera i češće obolijevaju od spolno prenosivih bolesti (Bailey i sur., 2000.). Restriktivne i nerestriktivne osobe razlikuju se i u brojnim aspektima neverbalnoga ponašanja, pa tako npr. nerestriktivni muškarci rjeđe spuštaju pogled, dok se nerestriktivne žene češće naginju prema sugovorniku (Simpson i sur., 1993.). Međutim, treba napomenuti da socioseksualnost nije povezana sa spolnim nagonom, odnosno većom zainteresiranosti za seksualne aktivnosti (Simpson i Gangestad, 1991.a).

Evolucija intraspolnih razlika u socioseksualnosti

Podrijetlo intraspolnih razlika u socioseksualnosti pokušava se objasniti raznim teorijama, a najviše empirijskih potvrda imaju dvije teorije koje se temelje na evoluciji do koje dolazi prirodnom selekcijom.

Pretpostavlja se da su u podlozi razlika u ženskoj socioseksualnosti genske varijacije, koje se iskazuju u obliku dviju alternativnih reproduktivnih strategija stabiliziranih u populaciji selekcijom ovisnom o frekvenciji (vidi opširnije Gangestad i Simpson, 1990.; Stearns i Hoekstra, 2005.). Žene s restriktivnom socioseksualnom orijentacijom lakše mogu osigurati ulaganje muškarca u potomstvo, jer takva seksualna strategija dovodi do snažnije emocionalne povezanosti i povećane sigurnosti u očinstvo. Međutim, reproduktivna uspješnost žena ne ovisi samo o preživljavanju potomstva nego i o njegovoj reproduktivnoj vrijednosti, čemu u znatnoj mjeri mogu pridonijeti genetske kvalitete muškarca. Restriktivna socioseksualnost smanjuje vjerojatnost za reprodukciju s genetski vrednijim muškarcem ako u populaciji postoje i žene nerestriktivne socioseksualnosti. Dobitak od restriktivnoga seksualnog ponašanja (muškarčevo ulaganje u potomstvo) plaća se

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

cijenom u obliku manje vjerojatnosti reprodukcije s potencijalno genetski vrijednim muškarcima. Naime, karakteristike genetski vrednijega muškarca ionako olakšavaju seksualni pristup većem broju žena, pa ulaganje u potomstvo samo s jednom ženom smanjuje njegovu reproduktivnu uspješnost (Gangestad, 1989.). Jedan od najvažnijih indikatora kvalitete genotipa jest tjelesna simetričnost, koja odražava otpornost pojedinca na okolinske i genske stresore, pa stoga može poslužiti i kao pouzdan pokazatelj tjelesnoga i psihološkoga zdravlja (Thornhill i Møller, 1997.). Istraživanja pokazuju da tjelesno simetričniji muškarci tijekom života doista imaju veći broj seksualnih partnerica te da manje ulažu u svoje potomstvo (Gangestad i Thornhill, 1997.a). Skloniji su i seksualnim aktivnostima izvan aktualne dugotrajne veze, a žene koje su u dugotrajnoj vezi takve muškarce češće odabiru za kratkotrajne seksualne partnere (Gangestad i Thornhill, 1997.b). Pri simulaciji natjecanja za izlazak s privlačnom pripadnicom suprotnoga spola, simetričniji se muškarci u većoj mjeri služe izravnim kompetitivnim taktikama, naglašavajući svoju superiornost u odnosu na druge, dok restriktivni muškarci u istoj situaciji češće rabe taktiku naglašavanja svojih poželjnih osobina ličnosti, predstavljajući se kao "dobri dečki" koji imaju poštovanja prema ženama (Simpson i sur., 1999.). Kada procjenjuju svoje potencijalne seksualne partnere, nerestriktivne se žene u većoj mjeri od restriktivnih usmjeravaju upravo na ona obilježja koja odražavaju genetske kvalitete, prije svega privlačan tjelesni izgled i dominantnost (Mikach i Bailey, 1999.). Općenito, restriktivni muškarci i žene više vrednuju one karakteristike potencijalnih partnera koje upućuju na njihovu lojalnost i brigu za potomstvo, dok nerestriktivni pojedinci važnijima smatraju tjelesnu privlačnost i socijalnu istaknutost (Simpson i Gangestad, 1992.). Jedan od najvažnijih empirijskih nalaza koji govori u prilog ovoj teoriji jest da žene nerestriktivne orijentacije rađaju više sinova (Gangestad, 1989.; Gangestad i Simpson, 1990.). Naime, žensko i muško potomstvo ima različitu reproduktivnu vrijednost za žene s restriktivnom i nerestriktivnom socioseksualnosti. Žene nerestriktivne socioseksualnosti bit će na većem dobitku ako imaju potomke s reproduktivno vrijednim partnerom, jer će one karakteristike koje njemu omogućuju veću reproduktivnu vrijednost prijeći i na njegovo potomstvo. Međutim, te su karakteristike vrednije za njegove sinove nego za kćeri, jer muškarci imaju veći varijabilitet u ukupnom broju potomaka nego žene. Važan je nalaz u prilog ovoj teoriji i bimodalna distribucija genetske varijance socioseksualnosti kod žena, koja vjerojatno odražava dvije alternativne reproduktivne strategije – restriktivnu i nerestriktivnu (Gangestad i Simpson, 1990.).

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

Drugo evolucijsko objašnjenje, koje nije u suprotnosti s prethodno navedenim, naglašava da varijacije u ženskoj socioseksualnosti nastaju zbog varijacija u okolinskim čimbenicima koji djeluju na razvoj (Belsky i sur., 1991.). Ova teorija pretpostavlja da se tijekom ontogenetskoga razvoja žene prilagođuju okolini s obzirom na muškarčevo ulaganje u potomstvo, pa tako izostanak očeva ulaganja dovodi do razvoja nerestriktivne strategije kod ženskoga potomstva. Podaci koji govore u prilog ovoj teoriji pokazuju da djeca čiji su roditelji imali nestabilnije brakove (izostanak brige jednog roditelja, razvod ili trajno razdvajanje roditelja) češće razvijaju nerestriktivnu socioseksualnost (Barber, 1998.). U prilog ovoj teoriji govore i podaci koji pokazuju da djevojke koje su odrastale bez očeva ranije dobivaju prvu menstruaciju (Moffitt i sur., 1992.) te da se kod njih češće javlja nesigurna privrženost, koja je pak povezana s kratkotrajnom reproduktivnom strategijom (Barber, 1998.). Međutim, treba napomenuti da ovi rezultati mogu odražavati i genetsku sličnost između roditelja i djece (Bailey i sur., 2000.).

Odnos socioseksualnosti s drugim osobinama ličnosti

Prethodna istraživanja pokazuju relativno konzistentan odnos između različitih aspekata socioseksualnosti i osobina ličnosti. Tako npr. brojna starija i novija istraživanja pokazuju da se ekstraverti češće od introverata upuštaju u veze u kojima se intimnost razvija brzo te da stupaju u seksualne odnose bez prethodne bliskosti i predanosti (Wright i Reise, 1997.). Osobe s nerestriktivnom socioseksualnošću postižu više rezultate na skali socijalne potencije (Simpson i Gangestad, 1991.b) te izvještavaju o većoj društvenosti (Reise i Wright, 1996.). Neka istraživanja pokazuju da je pozitivna povezanost između ekstraverzije i socioseksualnosti konzistentnija kod muškaraca, pogotovo kada je riječ o ponašajnim aspektima socioseksualnosti (Schmitt i Buss, 2000.).

Viši rezultati nerestriktivnih pojedinaca na skali dezinhibicije (Zuckerman i sur., 1976.) i impulzivnosti pri donošenju odluka (Seal i Agostinelli, 1994.) upućuju na njihovu nižu savjesnost. U skladu s time, socioseksualnost je kod oba spola povezana i s niskom inhibitornom kontrolom (Simpson i Gangestad, 1991.b), a kod muškaraca i sa slabijom regulacijom impulsa (Reise i Wright, 1996.), dakle s obilježjima koja su u osnovi niske savjesnosti.

Pozitivna povezanost socioseksualnosti s hostilnosti i makijavelizmom te negativna s toplinom prema drugima nađene su samo kod muškaraca (Linton i Wiener, 2001.; Reise i Wright, 1996.), iako podaci drugih istraživanja govore da je socioseksualnost negativno povezana s ugodnosti kod oba spola (Schmitt

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

i Buss, 2000.). U skladu s podacima koji govore da je socioseksualnost negativno povezana s ugodnosti i savjesnosti jesu i nalazi koji pokazuju da je ona pozitivno povezana sa psihoticizmom, posebno kod muškaraca (Reise i Wright, 1996.).

Do sada je provedeno vrlo malo istraživanja koja su izravno ispitivala odnos socioseksualnosti s dimenzijama petofaktorskoga modela ličnosti, pogotovo sa svih pet njegovih dimenzija, pa je stoga to jedan od problema ovog istraživanja. Budući da je petofaktorski model vrlo širok i sveobuhvatan okvir za opis individualnih razlika, jedno od najvažnijih pitanja u takvu ispitivanju jest u kojoj mjeri dimenzije petofaktorskoga modela objašnjavaju interindividualne razlike u socioseksualnosti. Navedena istraživanja pokazuju da socioseksualnost nije potpuno nezavisna od dimenzija ličnosti obuhvaćenih petofaktorskim modelom, pa se i u ovom istraživanju očekuje da je ona povezana u prvom redu s ekstraverzijom, te nižom ugodnosti i savjesnosti. Međutim, postoje i određeni razlozi zbog kojih se može pretpostaviti da socioseksualnost nije visoko povezana s dimenzijama petofaktorskoga modela. Naime, leksički pristup, jedan od ishodišta petofaktorskoga modela, uglavnom nije uzimao u obzir termine koji se odnose na razne aspekte seksualnosti. Na taj način u većini operacionalizacija petofaktorskoga modela nisu zastupljene čestice koje su od temeljnog interesa za evolucijsku psihologiju ličnosti (Schmitt i Buss, 2000.). Upravo zbog toga može se očekivati da socioseksualnost nije redundantna u odnosu na dimenzije petofaktorskoga modela, nego da je s njima povezana relativno nisko. Nadalje, na osnovi evolucijske teorije može se očekivati da je socioseksualnost nešto više povezana s osobinama ličnosti kod žena nego kod muškaraca. Kao što je već navedeno, kratkoročna strategija ima veću reproduktivnu vrijednost za muškarce nego za žene, pa su je oni spremniji iskoristiti ako im to uvjeti dopuštaju. Nerestriktivna socioseksualnost muškaraca u većoj je mjeri nego kod žena određena obilježjima koja govore o kvaliteti genotipa (npr. tjelesna simetričnost). I situacijski uvjeti koji olakšavaju nerestriktivnu socioseksualnost i tjelesna obilježja koja govore o kvaliteti genotipa mogu biti relativno nezavisni od dimenzija ličnosti. S druge strane, žene su općenito sklonije restriktivnijoj socioseksualnosti, odnosno predanosti vezi, potrebi za intimnošću i bliskim odnosima s partnerom, a ta su obilježja u većoj mjeri povezana i s osobinama ličnosti (Zentner, 2005.).

Socioseksualnost i religioznost

Još jedno obilježje ličnosti koje nije obuhvaćeno petofaktorskim modelom ličnosti jest religioznost. Pokušaji da se primjenom leksičkoga pristupa otkriju dodatne osobine ličnosti koje nisu odgovarajuće zastupljene petofaktorskim modelom isti-

ču upravo religioznost kao najizglednijega kandidata za šesti faktor (vidi opširnije Paunonen i Jackson, 2000.; Piedmont, 1999.).

Brojna istraživanja pokazuju da se religiozne osobe razlikuju od nereligioznih u stavovima, moralnim standardima i ponašanjima vezanim uz seksualnost. Općenito, religiozne osobe imaju manje popustljivije stavove prema seksualnosti (Fehring i sur., 1998.) i negativnije stavove prema neprokrativnom seksu (Davidson i sur., 2004.). Čestina odlazaka u crkvu pozitivno je povezana s negativnijim stavovima prema predbračnim seksualnim odnosima, kao i prema seksualnim odnosima izvan trenutačne veze (Sung-Mook, 1983.). Kada je riječ o ponašajnim mjerama seksualnosti, istraživanja pokazuju da religiozniji pojedinci stupaju u prve seksualne odnose u kasnijoj dobi (Hardy i Raffaely, 2003.) te da u mlađoj životnoj dobi imaju manji broj seksualnih partnera (Mahoney, 1980.), čak i nakon prvih seksualnih iskustava (Davidson i sur., 2004.). Rezultati opsežnoga međukulturalnog istraživanja pokazuju da je religioznost gotovo univerzalno pozitivno povezana sa seksualnom suzdržanosti (Schmitt, 2002.), dok D'Onofrio i suradnici (1999.) nalaze da se značajan dio fenotipske povezanosti između religioznosti i stavova prema seksualnosti može pripisati istim genetskim faktorima.

Treba napomenuti da istraživanja spolnih razlika gotovo jednoznačno pokazuju kako je religioznost osjetno povezanija s restriktivnijom seksualnosti žena. Tako Miller i Gur (2002.) nalaze da religiozne djevojke rjeđe imaju seksualne partnere izvan svoje trenutačne veze, no tako nije i s mladićima. Nadalje, žene su općenito religioznije (Stark, 2002.), a njihova religiozna ponašanja i stavovi heritabilniji su nego kod muškaraca (D'Onofrio i sur., 1999.).

Jedan od ciljeva ovoga istraživanja jest ispitati povezanost religioznosti sa socioseksualnosti. Budući da je religioznost neredundantno, dodatno obilježje koje nije zastupljeno u petofaktorskom modelu, može se očekivati da će ona biti relativno nisko povezana s dimenzijama petofaktorskoga modela te da će povrh dimenzija ličnosti petofaktorskoga modela pridonijeti objašnjenju varijacija u socioseksualnosti. U skladu s prethodnim nalazima može se očekivati da će religioznost biti više povezana s restriktivnijom socioseksualnosti žena nego muškaraca. Nadalje, cilj je ovoga istraživanja ispitati i interakcijske efekte dimenzija ličnosti petofaktorskoga modela i religioznosti na socioseksualnost. Na osnovi postojećih podataka o spolnim razlikama u religioznosti te njezinoj različitoj povezanosti s indikatorima seksualnosti kod žena i muškaraca, može se pretpostaviti da će viša religioznost inhibirati djelovanje dimenzija ličnosti na socioseksualnost, pogotovo kod žena. Te se spolne razlike mogu očekivati i zbog nekih teorijskih razloga, prije svega zbog spolnih razlika u

varijabilitetu reproduktivnoga kapaciteta, što muškarce selekcionira prema većoj osjetljivosti na okolinske uvjete koji govore o vjerojatnosti reprodukcije, dok je seksualnost žena pod većim utjecajem intrapsihičkih faktora (Geary, 1999.).

METODA

Ispitanici i postupak

U ispitivanju je sudjelovalo 648 sudionika, 316 (48,77%) muškog i 332 (51,23%) ženskog spola, studenata raznih fakulteta Sveučilišta u Rijeci, u dobi od 17 do 38 godina ($M = 20.95$; $SD = 2.06$). Od ukupnoga broja sudionika 431 (66,5%) katoličke je vjeroispovijedi, 179 (27,6%) čine ateisti, a 38 (5,9%) pripada ostalim vjeroispovijedima (pravoslavnoj, muslimanskoj, protestantskoj i budističkoj). Ispitivanje je bilo anonimno, a sudjelovanje u njemu dobrovoljno. Ovdje prikazano istraživanje bilo je dio šireg ispitivanja, u kojem je upotrijebljen niz upitnika od kojih su neki sadržavali vrlo intimna pitanja vezana uz seksualnost. Zbog toga su ispitanici dobili uputu da na takva pitanja ne moraju odgovoriti ako ne žele.

Instrumentarij

Za mjerenje dimenzija petofaktorskoga modela ličnosti upotrijebljen je BFI (*Big Five Inventory*; Benet-Martinez i John, 1998.). Ovaj se upitnik sastoji od 44 čestice, a konstruiran je za efikasno i brzo mjerenje dimenzija petofaktorskoga modela kada ne postoji potreba za diferenciranim mjerenjem pojedinih faceta. Čestice ovoga upitnika konstruirane su tako da su prototipični pridjevi pojedinih dimenzija služili kao sržna definicija, a njima je dodano objašnjenje, elaboracija ili kontekstualna informacija. Tako npr. pridjev "ustrajan", koji se odnosi na dimenziju savjesnosti, služi kao osnova za česticu "ustraje dok ne završi zadatak". Na taj su način dobivene kratke čestice, bez složenih rečeničnih struktura, čime su zadržane neke prednosti pridjevskih čestica (kratkoća i jednostavnost), a izbjegnuti neki njihovi nedostaci (nejasnost, višestruko značenje i istaknuta poželjnost). Ispitanici se procjenjuju na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva (1 – uopće se ne slažem; 5 – potpuno se slažem).

Usprkos svojoj jednostavnosti i kratkoći, BFI sadržajno dobro pokriva svih pet dimenzija i ima zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike. Čestice unutar pojedinih dimenzija pokrivaju različite facete, odnosno uže komponente pojedinih faktora. Na američkim i kanadskim uzorcima ispitanika koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha) obično se kreću od 0.75 do 0.90, s prosjekom većim od 0.80. Test-retest pouzdanosti u razmaku od 3 mjeseca iznose od 0.80 do 0.90,

s prosjekom od 0.85 (Benet-Martinez i John, 1998.). Povezanosti među pojedinim dimenzijama relativno su niske, najčešće između 0.20 i 0.30. Što se tiče konvergentne valjanosti, BFI skale koreliraju visoko s ostalim mjerama petofaktorskoga modela, kao što su NEO-PI (Costa i McCrae, 1992.) (prosječno 0.75) i Goldbergove skale (Goldberg, 1992.) (prosječno 0.80). Samoprocjene na ovom upitniku prosječno koreliraju 0.47 s procjenama dviju drugih osoba na uzorku studenata i 0.61 s procjenama pet članova obitelji i vršnjacima na uzorku odraslih (Benet-Martinez i John, 1998.). Faktorske analize na engleskom i španjolskom jeziku govore o adekvatnosti petofaktorske strukture ovog upitnika, pri čemu sve čestice imaju opterećenja na predviđenim faktorima od najmanje 0.30, a ni jedno sekundarno opterećenje ne prelazi 0.22. Kongruentnost između engleskoga i španjolskoga jezika izrazito je visoka, tako da su koeficijenti međujezične faktorske kongruencije iznad 0.90 (Benet-Martinez i John, 1998.). Prethodne analize ovoga upitnika na hrvatskom jeziku upućuju na njegovu valjanost (Hudek-Knežević, Krapić i Kardum, 2006.; Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević, 2006.)

Pouzdanosti unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha), spolne razlike i korelacije među dimenzijama petofaktorskoga modela prikazane su u Tablici 1.

Socioseksualnost je mjerena hrvatskom verzijom (Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević, 2006.) Upitnika socioseksualne orijentacije (Sociosexual Orientation Inventory, SOI, Simpson i Gangestad, 1991.a). Ovaj se upitnik sastoji od 7 čestica na kojima ispitanici procjenjuju svoje stvarno seksualno ponašanje (npr. "S koliko ste partnera imali seksualni odnos u proteklih godinu dana?"), zatim čestinu misli o seksualnom ponašanju (npr. "Koliko često zamišljate seksualni odnos s nekom drugom osobom, koja nije Vaš trenutačni partner?") te stavove o usputnom seksu (npr. "Mogu zamisliti da mi je ugodno i da uživam u usputnom seksu s više partnera."). Kod čestica koje se odnose na seksualno ponašanje ispitanici upisuju broj seksualnih partnera, čestina zamišljanja seksualnog odnosa procjenjuje se na skali od 8 stupnjeva (1 – nikada, 8 – najmanje jednom na dan), dok se za procjenu stavova o usputnom seksu rabi skala procjene od 7 stupnjeva (1 – uopće se ne slažem, 7 – potpuno se slažem). Ukupan rezultat izražava se kao ponderirani zbroj pojedinih čestica, standardiziranih posebno na uzorcima žena i muškaraca (vidi opširnije u Simpson i Gangestad, 1991.a). Viši ukupni rezultat odražava nerestriktivniju socioseksualnost. Prethodna istraživanja pokazuju da je ova mjera jednodimenzionalna te da ima adekvatnu konvergentnu i diskriminantnu valjanost. Test-retest pouzdanost u razmaku od 2 mjeseca bila je 0.94, a pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha) 0.73 (Simpson i

Gangestad, 1991.a). Na uzorku ispitanika ovog istraživanja dobivena je pouzdanost unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha) od 0.77.

Stupanj religioznosti procijenjen je jednom česticom od 7 stupnjeva (1 – potpuno nereligiozan, 4 – umjereno religiozan, 7 – izrazito religiozan). Dobivena distribucija odgovora u manjoj je mjeri asimetrična ($M = 3.42$, $SD = 1.64$; asimetričnost = 0.096; standardna pogreška asimetričnosti = 0.119). Povezanost religioznosti s dimenzijama petofaktorskoga modela ličnosti prikazana je u Tablici 1.

● TABLICA 1
Korelacije dimenzija petofaktorskoga modela ličnosti i religioznosti za ispitanike muškoga i ženskoga spola, pouzdanosti i spolne razlike

Varijable	E	U	S	N	O	R	alpha	Muškarci		Žene		t-test
								M	SD	M	SD	
E – Ekstraverzija		0.12*	0.39***	-0.29***	0.34***	-0.03	0.77	28.00	4.36	28.75	5.11	2.02*
U – Ugodnost	0.09		0.20***	-0.45***	0.11	0.04	0.72	31.57	4.50	32.75	4.88	3.17**
S – Savjesnost	0.18***	0.15**		-0.35***	0.23***	0.08	0.82	30.70	5.46	31.13	5.34	1.02
N – Neuroticizam	-0.33***	-0.32***	-0.24***		-0.14*	0.01	0.81	20.34	4.90	21.77	5.45	3.47***
O – Otvorenost	0.37***	0.01	0.17**	-0.19***		-0.14*	0.83	35.97	6.23	37.11	6.11	2.34*
R – Religioznost	-0.05	0.17**	0.07	-0.001	-0.01			3.39	1.57	3.54	1.65	1.23

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$; muškarci ($N = 304$) – iznad dijagonale; žene ($N = 330$) – ispod dijagonale

REZULTATI

Najprije su izračunane korelacije dimenzija ličnosti i religioznosti s pojedinim indikatorima socioseksualnosti te s ukupnim brojem bodova na upitniku socioseksualne orijentacije, posebno za ispitanike obaju spolova. Dobivene su korelacije prikazane u Tablici 2.

Općenito, povezanosti dimenzija ličnosti i religioznosti s česticama socioseksualnosti relativno su niske, pogotovo na uzorku muškaraca. Od dimenzija ličnosti s indikatorima socioseksualnosti najviše je povezana ekstraverzija, koja je i kod muškaraca i kod žena pozitivno povezana i s ukupnim rezultatom na Upitniku socioseksualne orijentacije. Ugodnost je i kod muškaraca i kod žena negativno povezana s pojedinim indikatorima socioseksualnosti, kao i s ukupnim rezultatom. Te su dvije dimenzije ličnosti jedine koje su značajno povezane s ukupnim rezultatom na Upitniku socioseksualne orijentacije kod muškaraca, dok su s ukupnim rezultatom kod žena još značajno povezane dimenzije savjesnosti (negativno) i otvorenosti (pozitivno). Zanimljivo je da je neuroticizam povezan samo s jednim indeksom socioseksualnosti, i to samo na uzorku muškaraca. Religioznost je negativno povezana s ukupnim rezultatom na socioseksualnosti i kod muškaraca i kod žena, pri čemu su njezine korelacije s pojedinim indeksima socioseksualnosti veće kod žena nego kod muškaraca.

Čestice socioseksualne orijentacije	E	U	S	N	O	Religioznost
Broj seksualnih partnera u zadnjih godinu dana						
M	0.10	-0.09	0.04	-0.04	-0.06	-0.06
Ž	0.18**	-0.16**	0.04	-0.08	0.02	-0.11
Broj seksualnih partnera u sljedećih 5 godina						
M	0.14*	-0.06	0.01	-0.05	-0.06	-0.06
Ž	0.11	-0.11	-0.10	-0.05	0.11	-0.17**
Broj partnera s kojima ste seksualni odnos imali samo jednom						
M	0.11	-0.08	0.05	0.03	-0.01	-0.07
Ž	0.19***	-0.08	-0.05	-0.07	0.11	-0.13*
Zamišljanje seksualnog odnosa s nekim tko nije vaš trenutni partner						
M	0.07	-0.15*	-0.15*	0.17**	-0.03	-0.09
Ž	0.08	-0.10	-0.11	0.07	0.13*	-0.04
Stavovi prema usputnom seksu – agregirani broj bodova						
M	0.03	-0.17**	-0.11	0.09	-0.01	-0.17**
Ž	0.18**	-0.17**	-0.15**	-0.07	0.07	-0.28***
Upitnik socioseksualne orijentacije						
M	0.14*	-0.16**	-0.03	0.07	-0.05	-0.12*
Ž	0.24***	-0.18**	-0.12*	-0.06	0.13*	-0.19***

*** p < 0.001; ** p < 0.01; * p < 0.05; M – muškarci (N = 272); Ž – žene (N = 296); E – ekstraverzija; U – ugodnost; S – savjesnost; N – neuroticizam; O – otvorenost

● **TABLICA 2**
Povezanost čestica socioseksualnosti i ukupnog rezultata na upitniku socioseksualne orijentacije s dimenzijama ličnosti i stupnjem religioznosti kod ispitanika muškoga i ženskoga spola

Zbog međusobne povezanosti dimenzija ličnosti (Tablica 1) te zbog ispitivanja interakcijskih efekata dimenzija ličnosti i religioznosti na socioseksualnost izveden je i niz hijerarhijskih regresijskih analiza, posebno na ispitanicima muškoga i ženskoga spola. Kao zavisne varijable uzeti su pojedini indeksi socioseksualnosti te ukupan broj bodova na Upitniku socioseksualne orijentacije, dok je kao nezavisne varijable u prvom koraku uključeno svih pet dimenzija ličnosti, u drugom religioznost, a u trećem sve interakcije dimenzija ličnosti i religioznosti. Interakcije su izračunane kao umnošci standardiziranih vrijednosti dviju varijabli (z-vrijednosti). Zbog prostornog ograničenja, u sljedećim su tablicama prikazani samo statistički značajni prediktori. Rezultati regresijskih analiza na uzorku ispitanika muškoga spola prikazani su u Tablici 3.

Dobiveni rezultati pokazuju da je od dimenzija ličnosti najvažniji prediktor pojedinih indeksa socioseksualnosti kod muškaraca ekstraverzija, a to su u manjoj mjeri i dimenzije savjesnosti i ugodnosti. Ekstraverzija je značajan pozitivni prediktor broja seksualnih partnera u zadnjih godinu dana, broja seksualnih partnera u sljedećih pet godina i zamišljanja seksualnog odnosa s nekim tko nije naš trenutni partner. Ugodnost je negativan prediktor broja seksualnih partnera u zadnjih godinu dana i popustljivijih stavova prema usputnom seksu, dok je savjesnost negativan prediktor zamišljanja seksualnog odnosa s nekim tko nije naš trenutni partner i popustljivijih stavova prema usputnom seksu.

Prediktorske varijable	R	R ²	F- promjena	Ukupni F	Beta
Broj seksualnih partnera u zadnjih godinu dana					
1. korak	0.19	0.037		2.19*	
Ekstraverzija					0.16*
Ugodnost					-0.14*
2. korak	0.20	0.040	0.91	1.98	
3. korak	0.22	0.049	0.58	1.34	
Broj seksualnih partnera u sljedećih 5 godina					
1. korak	0.20	0.041		2.37*	
Ekstraverzija					0.19**
2. korak	0.22	0.047	1.55	2.23*	
3. korak	0.25	0.062	0.90	1.62	
Broj partnera s kojima ste seksualni odnos imali samo jednom					
1. korak	0.16	0.024		1.37	
2. korak	0.17	0.029	1.34	1.37	
3. korak	0.21	0.045	0.97	1.19	
Zamišljanje seksualnog odnosa s nekim tko nije vaš trenutni partner					
1. korak	0.27	0.070		4.46***	
Ekstraverzija					0.20**
Savjesnost					-0.18**
2. korak	0.27	0.075	1.43	3.96***	
3. korak	0.29	0.084	0.61	2.42**	
Stavovi prema usputnom seksu – agregirani broj bodova					
1. korak	0.23	0.051		3.18**	
Ugodnost					-0.14*
Savjesnost					-0.14*
2. korak	0.27	0.072	6.45*	3.77***	
Religioznost					-0.13*
3. korak	0.29	0.084	0.79	2.41**	

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001; prikazani su samo značajni prediktori; N = 272

● TABLICA 3
Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza s pojedinim indikatorima socioseksualnosti kao kriterijskim varijablama (uzorak muškaraca)

Dimenzije ličnosti u prvom koraku značajno predviđaju sve indekse socioseksualnosti, osim broja partnera s kojima je seksualni odnos ostvaren samo jednom, koji se ne može značajno predvidjeti na osnovi varijabli upotrijebljenih u ovom istraživanju. Nakon kontrole efekata dimenzija ličnosti, religioznost u drugom koraku značajno povećava koeficijent multiple korelacije samo kod stavova prema usputnom seksu, dok nakon kontrole dimenzija ličnosti i religioznosti njihovi interakcijski efekti u trećem koraku značajno ne povećavaju koeficijent multiple korelacije ni kod jednog indikatora socioseksualnosti.

Rezultati istovrsnih analiza izvedenih na uzorku ispitanika ženskoga spola prikazani su u Tablici 4.

Rezultati dobiveni na uzorku žena općenito pokazuju da se njihovi indeksi socioseksualnosti mogu predvidjeti nešto bolje nego kod muškaraca. I kod njih je od dimenzija ličnosti najbolji prediktor ekstraverzija, koja značajno pozitivno pred-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

viđa broj seksualnih partnera u zadnjih godinu dana, broj partnera s kojima je seksualni odnos ostvaren jednom i popustljivije stavove prema usputnom seksu. Ugodnost je značajan negativni prediktor broja seksualnih partnera u zadnjih godinu dana i popustljivijih stavova prema usputnom seksu, dok je savjesnost negativan prediktor broja seksualnih partnera u sljedećih pet godina i popustljivijih stavova prema usputnom seksu.

Prediktorske varijable	R	R ²	F- promjena	Ukupni F	Beta
Broj seksualnih partnera u zadnjih godinu dana					
1. korak	0.28	0.077		5.31***	
Ekstraverzija					0.18**
Ugodnost					-0.19**
2. korak	0.28	0.081	1.15	4.62***	
3. korak	0.32	0.099	1.28	3.11***	
Broj seksualnih partnera u sljedećih 5 godina					
1. korak	0.22	0.050		3.17**	
Savjesnost					-0.13*
2. korak	0.27	0.070	6.66**	3.80***	
Religioznost					-0.13*
3. korak	0.28	0.077	0.41	2.24*	
Broj partnera s kojima ste seksualni odnos imali samo jednom					
1. korak	0.25	0.061		4.03***	
Ekstraverzija					0.18**
2. korak	0.27	0.072	3.70	4.01***	
3. korak	0.32	0.104	2.21*	3.23***	
Ekstraverzija x Religioznost					-0.16**
Neuroticizam x Religioznost					-0.14*
Zamišljanje seksualnog odnosa s nekim tko nije vaš trenutni partner					
1. korak	0.18	0.033		2.13	
2. korak	0.19	0.034	0.36	1.83	
3. korak	0.22	0.047	0.81	1.36	
Stavovi prema usputnom seksu – agregirani broj bodova					
1. korak	0.32	0.103		7.29***	
Ekstraverzija					0.16**
Ugodnost					-0.17**
Savjesnost					-0.17**
2. korak	0.40	0.160	21.36***	10.02***	
Religioznost					-0.23***
3. korak	0.42	0.178	1.36	6.12***	
Savjesnost x Religioznost					-0.12*

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001; prikazani su samo značajni prediktori; N = 296

❶ **TABLICA 4**
Rezultati hijerarhijskih
regresijskih analiza s
pojedinih indikatora
socioseksualnosti
kao kriterijskim varijabla
ma (uzorak žena)

Dimenzije ličnosti u prvom koraku značajno predviđaju sve indekse socioseksualnosti, osim zamišljanja seksualnog odnosa s nekim tko nije trenutni partner. Nakon kontrole efekata dimenzija ličnosti, religioznost u drugom koraku značajan je negativni prediktor broja seksualnih partnera u slje-

dećih pet godina i popustljivijih stavova prema usputnom seksu. Interakcijski efekti dimenzija ličnosti i religioznosti kao grupa varijabli u trećem koraku značajno povećava koeficijent multiple korelacije kod broja partnera s kojima je seksualni odnos ostvaren samo jednom, pri čemu su značajni interakcijski efekti ekstraverzije i religioznosti te neuroticizma i religioznosti. S povećanjem ekstraverzije broj partnera s kojima je seksualni odnos ostvaren samo jednom više se povećava kod manje religioznih, dok se s povećanjem neuroticizma broj takvih partnera povećava kod manje religioznih, a smanjuje kod religioznijih. Iako interakcijski efekti kao grupa varijabli značajno ne pridonose predikciji stavova prema usputnom seksu, interakcija savjesnosti i religioznosti značajan je prediktor ovog indikatora socioseksualnosti. S povećanjem savjesnosti procjena na ovoj čestici raste kod manje religioznih, a pada kod religioznijih.

U Tablici 5 prikazani su rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza za ukupan rezultat na upitniku socioseksualne orijentacije, posebno za ispitanike muškoga i ženskoga spola.

Prediktorske varijable	R	R ²	F- promjena	Ukupni F	Beta
Muškarci					
1. korak	0.25	0.062		3.51**	
Ekstraverzija					0.22**
Ugodnost					-0.16*
2. korak	0.27	0.075	3.75	3.58**	
3. korak	0.29	0.082	0.39	2.11*	
Žene					
1. korak	0.35	0.122		8.08***	
Ekstraverzija					0.22***
Ugodnost					-0.20***
Savjesnost					-0.16**
2. korak	0.38	0.141	5.75*	7.80***	
Religioznost					-0.13*
3. korak	0.42	0.171	2.16*	5.32***	
Ekstraverzija x Religioznost					-0.15*
Neuroticizam x Religioznost					-0.13*

* p < 0.05; ** p < 0.01; *** p < 0.001; prikazani su samo značajni prediktori

📌 **TABLICA 5**
Rezultati hijerarhijskih
regresijskih analiza za
ukupan rezultat na
upitniku socioseksu-
alne orijentacije

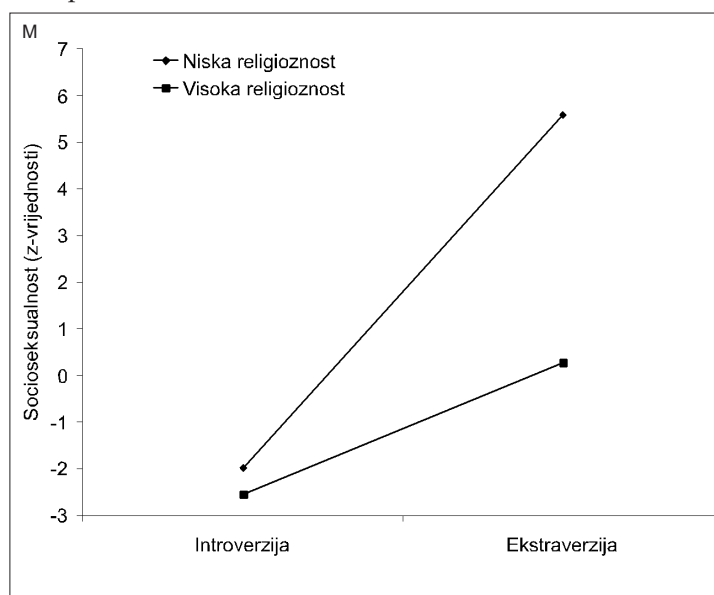
Općenito, dobiveni rezultati pokazuju da se na osnovi ispitivanih varijabli socioseksualnost može bolje predvidjeti kod žena nego kod muškaraca te da se kod muškaraca ona može predvidjeti samo na osnovi nekih dimenzija ličnosti, a kod žena na osnovi svih triju grupa analiziranih varijabli. Naime, kod muškaraca viša je socioseksualnost povezana samo s višom ekstraverzijom i nižom ugodnošću. Kod žena, značajni prediktori više socioseksualnosti jesu viša ekstraverzija, niža ugodnost i niža savjesnost. Međutim, nakon kontrole efekata

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

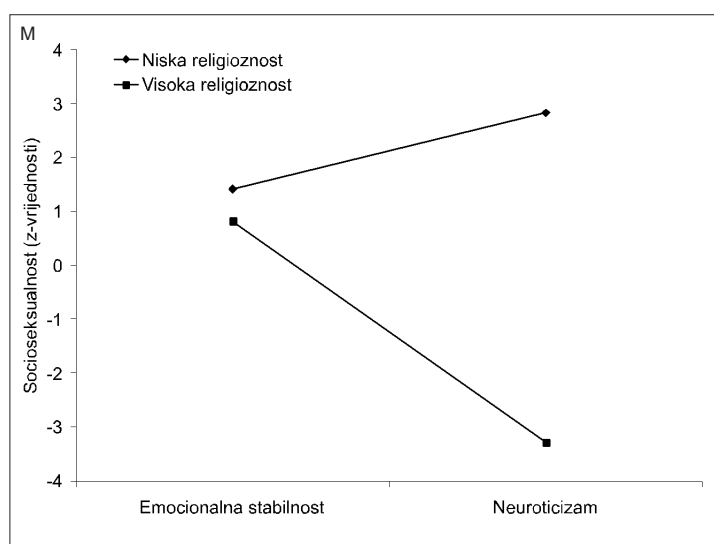
KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

dimenzija ličnosti, religioznost u drugom koraku dodatno značajno povećava koeficijent multiple korelacije. Nadalje, nakon kontrole efekata dimenzija ličnosti i religioznosti, njihovi interakcijski efekti kao grupa varijabli u trećem koraku također dodatno značajno povećavaju koeficijent multiple korelacije, pri čemu su značajni prediktori interakcije religioznosti s ekstraverzijom i neuroticizmom. S povećanjem ekstraverzije socioseksualnost se više povećava kod manje religioznih, dok se s povećanjem neuroticizma ona povećava kod manje religioznih, a smanjuje kod religioznijih. Ovi su interakcijski efekti prikazani na Slikama 1 i 2.

➔ SLIKA 1
Interakcijski efekt
ekstraverzije i
religioznosti na
socioseksualnost žena

➔ SLIKA 2
Interakcijski efekt
neuroticizma i re-
ligioznosti na socio-
seksualnost žena

RASPRAVA

Općenito, rezultati ovoga istraživanja pokazuju da su povezanosti između dimenzija ličnosti petofaktorskoga modela i rezultata na česticama i na ukupnom indeksu socioseksualnosti relativno niske (kreću se od -0.18 do 0.24) (Tablica 2). U skladu s time, dimenzije ličnosti petofaktorskoga modela ukupno objašnjavaju relativno malen dio varijance socioseksualnosti kod obaju spolova (Tablice 3, 4 i 5), što govori o relativnoj nezavisnosti ove crte i pet temeljnih osobina ličnosti. Kao što je već navedeno, relativno niske povezanosti između socioseksualnosti i dimenzija petofaktorskoga modela očekivane su i dijelom se mogu objasniti time što se seksualnost najčešće ne smatra primarnom komponentom ličnosti, pa su u ranijim istraživanjima u kojima su odabirani deskriptori temeljnih osobina ličnosti ispuštani oni koji se odnose na seksualna obilježja (Schmitt i Buss, 2000.), usprkos tome što termini koji opisuju obilježja seksualnosti mogu biti vrlo korisni u opisu sebe i drugih ljudi (Garcia i Carrigan, 1998.).

Rezultati ovoga istraživanja pokazuju da su ekstraverzija i niža ugodnost značajni prediktori ukupnog indeksa socioseksualnosti muškaraca, dok je kod žena uz ove dimenzije značajan prediktor još i niža savjesnost (Tablica 5). Prethodna, između ostaloga i međukulturalna, istraživanja dosljedno pokazuju da su ekstraverzija, niža ugodnost i niža savjesnost povezane s različitim aspektima nerestriktivnijeg seksualnoga ponašanja (Schmitt i Buss, 2000.). Od dimenzija ličnosti posebno treba naglasiti ulogu ekstraverzije, koja je naj snažnije povezana s pojedinačnim indikatorima i ukupnom socioseksualnošću kod obaju spolova. Takvi su rezultati u skladu sa suvremenim evolucijskim shvaćanjima ekstraverzije. Tako npr. Buss (1991.) smatra da se ekstraverzija često javlja kao jedna od najznačajnijih dimenzija u istraživanju strukture ličnosti, jer ljudi žive u grupama koje su u osnovi hijerarhijske, a članovi grupe pri vrhu hijerarhije nerijetko imaju reproduktivne prednosti. Slično tome, MacDonald (1998.) smatra da ekstraverzija zapravo odražava fenotipske varijacije u adaptivnom motivacijskom sustavu dominacija/trazenje uzbuđenja, koji se nalazi u osnovi ponašanja približavanja i koji omogućuje pristupanje okolini s ciljem akumuliranja različitih resursa, od onih potrebnih za preživljavanje do seksualnih. Drugačije, ali sukladno s prije navedenim objašnjenjima, Miller (2000.) smatra da su psihološke karakteristike koje pokazuju veliki fenotipski i genotipski varijabilitet seksualno selekcionirani indikatori koji se rabe za prikazivanje prikladnosti. Pokazivanje tih karakteristika drugima prenosi informacije o sposobnostima pojedinca da se zaštiti od grabežljivaca, o njegovim kvalitetama kao možebitnoga partnera i njegovoj sposobnosti za intraseksualnu kompeticiju. Za razliku od a-

daptacija nastalih prirodnom selekcijom, ovi indikatori imaju velik varijabilitet jer prikazuju različite razine prikladnosti, odnosno pouzdano razlikuju visoko i nisko prikladne pojedince. Empirijski podaci pokazuju da bi ekstraverzija mogla biti takav indikator. Naime, ona je povezana s drugim indikatorima prikladnosti, kao što su npr. bolje mentalno i tjelesno zdravlje (Korotkov i Hannah, 2004.) i veća facijalna simetričnost (Fink i sur., 2005.), kao i s različitim mjerama seksualnoga ponašanja te potiče odnose izvan trenutačne veze kod muškaraca i serijalnu monogamiju kod žena (Nettle, 2005.). Na taj način ona i kod žena i kod muškaraca može pridonositi broju i genetskoj kvaliteti potomstva. Međutim, kao i svaka druga adaptacija, ekstraverzija ima i svoju cijenu. Naime, ona je povezana s većim brojem rizičnih ponašanja, s većim brojem ozljeda, češćim rastavama i sl., što sve dovodi i do smanjena ulaganja u potomstvo. Dakle, ekstraverzija je kontinuum na kojem reproduktivni dobitci i cijene funkcioniraju po principu dobitak za cijenu (Nettle, 2005.).

Naravno, mogli bismo se zapitati kakav je učinak ekstraverzije i ostalih psiholoških obilježja na stvarnu reproduktivnu uspješnost, jer znamo da sredstva za kontracepciju u današnje vrijeme mogu poništiti vezu između broja seksualnih odnosa i broja potomstva. Istraživanja zaista pokazuju da ekstraverzija i neuroticizam nisu povezane s reproduktivnom uspješnosti mjerenom brojem biološke djece ispitanika (Eaves i sur., 1990.). Slično je i s odnosom između socioekonomskoga statusa (SES) i reproduktivne uspješnosti (Kaplan i sur., 1995.). Međutim, istraživanja pokazuju da je korelacija između SES-a i seksualnoga ponašanja, operacionaliziranog brojem seksualnih partnera i čestinom seksualnih odnosa kao mjerom vjerojatnosti očinstva kada ne bi bilo kontrole rađanja, kod neoženjenih muškaraca starih 30 i više godina visoko pozitivna, pa SES objašnjava 63% varijance seksualnoga ponašanja (Perusse, 1993.). Rezultati ovog istraživanja pokazuju da slično vrijedi i za neke dimenzije ličnosti. Dobivene odnose između dimenzija ličnosti i socioseksualnosti možemo shvatiti kao učinke dimenzija ličnosti na potencijalnu reproduktivnu uspješnost, odnosno reproduktivnu uspješnost koja bi se ostvarivala kada ne bi bilo kontrole rađanja.

Kao što je i predviđeno, dimenzije ličnosti nešto bolje predviđaju socioseksualnost žena. Uz ovu opću razliku, zanimljive su i razlike u prediktorima pojedinih aspekata socioseksualnosti. Tako je npr. ekstraverzija pozitivan prediktor broja seksualnih partnera u sljedećih 5 godina kod muškaraca, dok isti aspekt socioseksualnosti kod žena negativno predviđa savjesnost, što vjerojatno odražava općenito nerestriktivniju seksualnost muškaraca, odnosno inhibiraniju seksualnost žena. Broj partnera s kojima je seksualni odnos ostvaren samo

jednom ne može se predvidjeti kod muškaraca, dok je kod žena značajan prediktor tog aspekta socioseksualnosti ekstraverzija. Kod muškaraca je taj aspekt seksualnosti vjerojatno povezan s njihovim tjelesnim karakteristikama te s okolnostima prikladnima za kratkotrajne seksualne veze, dok kod žena ovaj oblik ponašanja može biti strategijski, s ciljem dobivanja boljšeg genetskog materijala i drugih resursa. Zamišljanje seksualnog odnosa s nekim tko nije trenutni partner može se predvidjeti samo kod muškaraca. Prethodna istraživanja pokazuju da se muškarci i žene jako razlikuju u svojim seksualnim fantazijama (npr. Ellis i Symons, 1990.). Muškarci imaju seksualne fantazije mnogo češće od žena, pri čemu je veća vjerojatnost da će se one odnositi na osobe s kojima nisu bili u seksualnoj vezi, dok žene češće imaju seksualne fantazije o osobama s kojima su trenutno u romantičnoj vezi ili su to bile. Kako navode Linton i Wiener (2001.), seksualne fantazije kod muškaraca možemo shvatiti kao priliku za uvježbavanje vještina nužnih za daljnu reproduktivnu uspješnost, odnosno kao mentalno organiziranje i planiranje budućih seksualnih ponašanja. Ekstraverzija i niža savjesnost kao značajni prediktori ovog aspekta socioseksualnosti kod muškaraca govore da bi seksualne fantazije kod muškaraca mogle služiti i kao dodatna motivacija za stvarno seksualno ponašanje.

Religioznost je nisko, ali značajno negativno povezana sa socioseksualnosti i kod žena i kod muškaraca. Pri tome se mogu opaziti i neke spolne razlike. Na uzorku žena religioznost je povezana s većim brojem aspekata socioseksualnosti i te su povezanosti više nego kod muškaraca. Zbog toga je kod žena religioznost značajan prediktor ukupnog indeksa socioseksualnosti i nakon kontrole efekata dimenzija ličnosti, dok je kod muškaraca ona samo negativan prediktor stavova prema usputnom seksu. Nadalje, interakcija religioznosti i dimenzija ličnosti značajno predviđa pojedine aspekte i ukupnu socioseksualnost samo kod žena. Tako npr. viša religioznost inhibitorno djeluje na socioseksualnost ekstravertiranih i emocionalno nestabilnijih žena (Slike 1 i 2). Dakle, mogli bismo reći da religioznost djeluje u skladu s procesima prirodne i seksualne selekcije. Naime, evolucijski oblikovani mehanizmi mogu generirati kulturalne vrijednosne sustave koji su s njima u skladu (Richerson i Boyd, 2004.). Kratkotrajne seksualne veze obično dovode do negativnijih posljedica za žene nego za muškarce (npr. neželjena trudnoća, samostalna briga o djetetu), pa se stoga može očekivati da će kulturalni faktori kao što je religioznost djelovati inhibitorno na one psihološke mehanizme koji su kod žena povezani s nerestriktivnom socioseksualnošću (npr. ekstraverzija). U prilog tome govore i brojni povijesni podaci o znatno češćem i intenzivnijem (društvenom) institucionalnom kažnjavanju izražavanja raznih ob-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

lika ženske seksualnosti u odnosu na mušku seksualnost (Baumeister i Twenge, 2002.).

Na kraju treba istaknuti i neke metodološke nedostatke ovoga istraživanja. Neki od njih proizlaze iz isključive upotrebe mjera samoprocjena i transverzalnoga nacрта, a neki iz ispitanog uzorka. Naime, uzorak je po brojnim karakteristikama relativno homogen, što otežava generalizaciju dobivenih rezultata. Jedan je nedostatak vezan i uz upotrijebljenu mjeru religioznosti koja se sastoji od samo jedne čestice. Uz dobro poznate posljedice na pouzdanost, takvim mjerenjem nisu obuhvaćeni drugi sadržajni aspekti religioznosti, o čemu bi trebalo voditi računa u budućim istraživanjima.

LITERATURA

Bailey, J. M., Kirk, K. M., Zhu, G., Dunne, M. P., Martin, N. G. (2000.), Do individual differences in sociosexuality represent genetic or environmentally contingent strategies? Evidence from the Australian twin registry. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78: 537-545.

Barber, N. (1998.), Sex differences in disposition towards kin, security of attachment, and sociosexuality as function of parental divorce. *Evolution and Human Behavior*, 19: 125-132.

Baumeister, R. F., Twenge, J. M. (2002.), Cultural suppression of female sexuality. *Review of General Psychology*, 6: 166-203.

Belsky, J., Steinberg, L., Draper, P. (1991.), Childhood experience, interpersonal development and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization. *Child Development*, 62: 647-670.

Benet-Martinez, V., John, O. P. (1998.), Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait-multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75: 729-750.

Buss, D. M. (1991.), Evolutionary personality psychology. *Annual Review of Psychology*, 42: 459-491.

Buss, D. M., Schmitt, D. P. (1993.), Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100: 204-232.

Costa, P. T., McCrae, R. R. (1992.), *NEO PI-R. The Revised NEO Personality Inventory*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Davidson, J. K., Moore, N. B., Ullstrup, K. M. (2004.), Religiosity and sexual responsibility: Relationship of choice. *American Journal of Health Behavior*, 28: 335-346.

D'Onofrio, B. M., Eaves, L. J., Murrelle, L., Maes, H. H., Spilka, B. (1999.), Understanding biological and social influences on religious affiliation, attitudes, and behaviors: A behavior genetic perspective. *Journal of Personality*, 67: 953-984.

Eaves, L. J., Martin, N. G., Heath, A. C., Hewitt, J. K., Neale, M. C. (1990.), Personality and reproductive fitness. *Behavior Genetics*, 20: 563-568.

Ellis, B. J., Symons, D. (1990.), Sex differences in sexual fantasy: An evolutionary psychological approach. *Journal of Sex Research*, 27: 527-555.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

Fehring, R. J., Cheever, K. H., German, K., Philpot, C. (1998.), Religiosity and sexual activity among older adolescents. *Journal of Religion and Health*, 37: 229-247.

Fink, B., Neave, N., Manning, J. T., Grammer, K. (2005.), Facial symmetry and the "big-five" personality factors. *Personality and Individual Differences*, 39: 523-529.

Gangestad, S. W. (1989.), The evolutionary history of genetic variation: An emerging issue in the behavioral genetic study of personality. U: D. M. Buss, N. Cantor (ur.), *Personality psychology: Recent trends and emerging directions* (str. 320-332). New York: Springer-Verlag.

Gangestad, S. W., Simpson, J. A. (1990.), Toward an evolutionary history of female sociosexual variation. *Journal of Personality*, 58: 69-96.

Gangestad, S. W., Thornhill, J. A. (1997.a), Human sexual selection and developmental instability. U: J. A. Simpson, D. T. Kenrick (ur.), *Evolutionary social psychology* (str. 169-195). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Gangestad, S. W., Thornhill, J. A. (1997.b), The evolutionary psychology of extrapair sex: The role of fluctuating asymmetry. *Evolution and Human Behaviour*, 18: 69-88.

Garcia, L., Carrigan, D. (1998.), Individual and gender differences in sexual self-perceptions. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 10: 59-70.

Geary, D. C. (1999.), *Male, female: The evolution of human sex differences*. Washington, DC: Psychological Association.

Goldberg, L. R. (1992.), The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4: 26-42.

Hardy, S. A., Raffaelli, M. (2003.), Adolescent religiosity and sexuality: An investigation of reciprocal influences. *Journal of Adolescence*, 26: 731-739.

Hudek-Knežević, J., Krapić, N., Kardum, I. (2006.), Burnout dispositional context: The role of personality traits, social support and coping styles. *Review of Psychology*, 13: 65-73.

Jones, M. (1998.), Sociosexuality and motivations for romantic involvement. *Journal of Research in Personality*, 32: 173-182.

Kaplan, H. S., Lancaster, J. B., Bock, J. A., Johnson, S. E. (1995.), Fertility and fitness among Albuquerque men: A competitive labour market theory. U: R. I. M. Dunbar (ur.), *Human reproductive decisions: Biological and social perspectives* (str. 96-136). New York: St. Martin's Press.

Kardum, I., Gračanin, A., Hudek-Knežević, J. (2006.), Odnos crta ličnosti i stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod žena i muškaraca. *Psihologijske teme*, 15: 101-128.

Korotkov, D., Hannah, T. E. (2004.), The five-factor model of personality: Strengths and limitations in predicting health status, sick-role and illness behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36: 187-199.

Linton, D. K., Wiener, N. I. (2001.), Personality and potential conceptions: Mating success in a modern Western male sample. *Personality and Individual Differences*, 31: 675-688.

MacDonald, K. B. (1998.), Evolution, culture, and the five-factor model. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29: 119-149.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

Mahoney, E. R. (1980.), Religiosity and sexual behaviors among heterosexual college students. *The Journal of Sex Research*, 16: 97-113.

Mikach, S. M., Bailey, J. M. (1999.), What distinguishes woman with unusually high number of sex partners? *Evolution and Human Behavior*, 20: 141-150.

Miller, G. (2000.), Mental traits as fitness indicators: Expanding evolutionary psychology's adaptationism. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 907: 62-74.

Miller, L., Gur, M. (2002.), Religiousness and sexual responsibility in adolescent girls. *Journal of Adolescent Health*, 31: 401-406.

Moffitt, T. E., Caspi, A., Belsky, J., Silva, P. A. (1992.), Childhood experience and the onset of menarche: A test of a sociobiological model. *Child Development*, 63: 47-58.

Nettle, D. (2005.), An evolutionary approach to the extraversion continuum. *Evolution and Human Behavior*, 26: 363-373.

Paunonen, S. V., Jackson, D. N. (2000.), What is beyond the Big Five? Plenty! *Journal of Personality*, 68: 821-835.

Perusse, D. (1993.), Cultural and reproductive success in industrial societies: Testing the relationship at the proximate and ultimate levels. *Behavioral and Brain Sciences*, 16: 267-283.

Piedmont, R. L. (1999.), Does spirituality represent the sixth factor of personality? Spiritual transcendence and the five-factor model. *Journal of Personality*, 67: 985-1013.

Reise, S. P., Wright, T. M. (1996.), Personality traits, cluster B personality disorders and sociosexuality. *Journal of Research in Personality*, 30: 128-136.

Richerson, P. J., Boyd, R. (2004.), *Not by genes alone: How culture transformed human evolution*. Chicago. University of Chicago Press.

Schmitt, D. P. (2002.), Personality, attachment and sexuality relating to dating relationship outcomes: Contrasting three perspectives on personal attribute interaction. *British Journal of Social Psychology*, 41: 589-610.

Schmitt, D. P., Buss, D. M. (2000.), Sexual dimensions of person description: Beyond or subsumed by the Big Five? *Journal of Research in Personality*, 34: 144-171.

Seal, D. W., Agostinelli, G. (1994.), Individual differences associated with high risk sexual behavior: Implications for interventions program. *AIDS Care*, 6: 393-397.

Seal, D. W., Agostinelli, G., Hannett, C. A. (1994.), Extradynamic involvement: Moderating effects of sociosexuality and gender. *Sex Roles*, 31: 1-22.

Simpson, J. A., Gangestad, S. W. (1991.a), Individual differences in sociosexuality: Evidence for convergent and discriminant validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60: 870-883.

Simpson, J. A., Gangestad, S. W. (1991.b), Personality and sexuality: Empirical relations and an integrative theoretical model. U: K. McKinney, S. Sprecher (ur.), *Sexuality and close relationships* (str. 71-91). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Simpson, J. A., Gangestad, S. W. (1992.), Sociosexuality and romantic partner choice. *Journal of Personality*, 60: 31-51.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

Simpson, J. A., Gangestad, S. W., Biek, M. (1993.), Personality and nonverbal social behavior: An ethological perspective of relationship initiation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 29: 434-461.

Simpson, J. A., Gangestad, S. W., Christensen, P. N., Leck, K. (1999.), Fluctuating asymmetry, sociosexuality, and intrasexual competitive tactics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76: 159-172.

Snyder, M., Simpson, J. A., Gangestad, S. (1986.), Personality and sexual relations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51: 181-190.

Stark, R. (2002.), Physiology and faith: Addressing the "universal" gender difference in religious commitment. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 41: 495-507.

Stearns, S., Hoekstra, R. (2005.), *Evolution*. Oxford. Oxford University Press.

Sung-Mook, H. (1983.), Gender, religion and sexual permissiveness: Some recent Australian data. *The Journal of Psychology*, 115: 17-22.

Thornhill, R., Møller, A. P. (1997.), Developmental stability, disease, and medicine. *Biological Review*, 72: 497-548.

Trivers, R. L. (1972.), Parental investment and sexual selection. U: B. Campbell (ur.), *Sexual selection and the descent of man: 1871-1971* (str. 136-179). Chicago: Aldine.

Wright, T. M., Reise, S. P. (1997.), Personality and unrestricted sexual behavior: Correlations of sociosexuality in Caucasian and Asian college students. *Journal of Research in Personality*, 31: 166-192.

Zentner, M. R. (2005.), Ideal mate personality concepts and compatibility in close relationships: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89: 242-256.

Zuckerman, M., Tushup, R., Finner, S. (1976.), Sexual attitudes and experience: Attitude and personality correlates and changes produced by a course in sexuality. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 44: 7-19.

Personality Traits and Religiosity as Predictors of Sociosexuality in Women and Men

Igor KARDUM, Asmir GRAČANIN, Jasna HUDEK-KNEŽEVIĆ
Faculty of Philosophy, Rijeka

On a sample of 316 male and 332 female participants the relations of five-factor personality traits and religiosity with sociosexuality were examined. Several hierarchical regression analyses were used on the samples of male and female participants respectively. As criterion variables several specific indicators of sociosexuality as well as a total score on the Sociosexual Orientation Inventory (SOI) were used, and as predictor variables in the first step of the analyses five-factor personality traits, in the second step religiosity and in the

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

third step interaction between personality and religiosity were used. Generally, the results obtained indicate that personality traits and religiosity better predict sociosexuality in women than in men. Among men, higher sociosexuality is primarily related to higher extraversion and to a lesser extent to lower agreeableness and conscientiousness. These personality traits are also the strongest predictors of sociosexuality among women, but in the sample of women sociosexuality is additionally predicted by religiosity and interactions between personality traits and religiosity. Highly religious women are more sexually restrictive, and religiosity has an inhibitory effect on sociosexuality of more extraverted and emotionally unstable women. The results are discussed in the context of some evolved psychological mechanisms that generate sexual behavior.

Key words: personality dimensions, sociosexuality, religiosity

Persönlichkeitsdimensionen und Religiosität als Prädiktoren für Soziosexualität bei Frauen und Männern

Igor KARDUM, Asmir GRAČANIN, Jasna HUDEK-KNEŽEVIĆ
Philosophische Fakultät, Rijeka

Unter 316 männlichen und 332 weiblichen Teilnehmern einer Untersuchung sollte die Wechselbeziehung zwischen den Persönlichkeitsdimensionen nach dem Fünf-Faktoren-Modell und Religiosität einerseits und der Soziosexualität andererseits hinterfragt werden. Dabei kam eine Reihe hierarchischer Regressionsanalysen in beiden Geschlechtergruppen zum Einsatz. Als Kriteriumsvariablen dienten einzelne Indikatoren der Soziosexualität sowie das Gesamtergebnis des Fragebogens zur soziosexuellen Orientierung, während als Prädiktorvariablen zunächst die Persönlichkeitsdimensionen gemäß dem Fünf-Faktoren-Modell, im zweiten und dritten Schritt der Religiositätsgrad und die Interaktion zwischen den Persönlichkeitsdimensionen und der Religiosität dienten. Die Ergebnisse geben allgemein zu erkennen, dass Persönlichkeitsdimensionen und Religiosität bessere Schlüsse hinsichtlich der Soziosexualität von Frauen als der von Männern zulassen. Ein höherer Grad an Soziosexualität bei Männern steht in primärem Zusammenhang mit einem höheren Grad an Extraversion sowie, in geringerem Maße, mit der schwächeren Ausprägung von Gewissenhaftigkeit und einem angenehmen Auftreten. Diese Persönlichkeitsdimensionen sind auch bei Frauen die stärksten Prädiktoren für Soziosexualität, doch wird diese zusätzlich durch Religiosität sowie die Interaktion

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 505-528

KARDUM, I., GRAČANIN,
A., HUDEK-KNEŽEVIĆ, J.:
DIMENZIJE LIČNOSTI...

zwischen Persönlichkeitsdimensionen und Religiosität bedingt. Frauen mit stärker ausgeprägter Religiosität sind in soziosexueller Hinsicht restriktiver angelegt; des Weiteren erweist sich Religiosität auch bezüglich der Soziosexualität extravertierterer und emotional labilerer Frauen als hemmend. Die Untersuchungsergebnisse werden im Kontext bestimmter evolutionsbedingter psychologischer Mechanismen kommentiert, durch die das Sexualverhalten beeinflusst wird.

Schlüsselbegriffe: Persönlichkeitsdimensionen,
Soziosexualität, Religiosität